

Rola małych miast dawniej i obecnie na terenie Puszczy Pyzdrowskiej

Streszczenie

Podjęty temat nawiązuje do badań nad przemianami przestrzenno-funkcjonalnymi małych miast w Wielkopolsce, regionie o najliczebniejszym udziale małych miast w sieci osadniczej. Celem jest porównanie dawnej i obecnej roli małych miast położonych na obszarze Puszczy Pyzdrowskiej. Zakres obejmuje genezę ich powstania, funkcje pełnione w przeszłości i obecnie, zmiany ludnościowe oraz układy przestrzenne i wartości kulturowe. W dokonanej analizie posłużono się literaturą przedmiotu, dostępnymi danymi statystycznymi oraz własnymi badaniami prowadzonymi od lat na tym obszarze.

Dotychczasowe zainteresowania badawcze nad Puszcza Pyzdorską, położoną między Wartą, Prosną i Pową skupiają uwagę na przyrodniczych i krajobrazowych jej walorach oraz znaczeniu kulturowym procesu osadnictwa holenderskiego. Proces ten osiągnął kulminację między połową XVIII w., a pierwszymi dziesiątkami lat wieku XIX, a więc już po najazdach szwedzkich, a główna przyczyna nasilenia tego procesu wg I.F. Tłoczka (Osadnictwo..., 1978) tkwiła w konieczności zdobycia środków na odbudowę zniszczonych najazdami i wyludnianych miast (m.in. na skutek zarazy morowej), o czym świadczy umowa pyzdrowskiego magistratu „nadająca prawo karczunku i osiedlania się za opłatą, oferowaną w drodze licytacji”. Puszcze otaczała gęsta sieć miast położonych głównie wzdłuż dróg prowadzonych: z zachodu równolegle do Prozny droga z Kalisza przez Chocz i Pyzdry do Poznania i Gniezna, wschodnia łącząca Kalisz z Kruszwicą przez Stawiszyn, Rychwał i Konin. Środek leśnego obszaru wzdłuż Czarnej Strugi przecinał wewnętrzny trakt Stawiszyn – Łądek.

Ich rozwój (jak i upadek) następował w wyniku procesów społeczno-gospodarczych i politycznych, przy czym znaczącą rolę odgrywało położenie przy szlakach komunikacyjnych drogowych lub wodnych. Analiza obejmuje 4 miasta położone na obszarze Puszczy Pyzdrowskiej: Pyzdry, Stawiszyn, Zagórów i Rychwał oraz obecną wieś Chocz, posiadającą w przeszłości prawa miejskie. Liczba mieszkańców analizowanych miast zawiera się w granicach od 1,6 tys. (Stawiszyn) do 3,2 tys. (Pyzdry) i należą one do statystycznie wyróżnionej grupy małych miast nie przekraczających 5 tys. mieszkańców.